

EaPGREEN

Partnership for Environment and Growth

This project is
funded by the EU

SEQ-nin praktiki aspektləri

Matthew Cashmore və Martin Smutny
BMT-nin Avropa İqtisadi Komissiyasının məsləhətçiləri
Bakı, 4 – 5 aprel 2018-ci il

SEQ

Ümumi təsvir

Plan və ya proqramın hazırlanması

- Daxili qaydada agentlik planlaşdırmaqla
- Xaricdən dəstək almaqla (məsələn, şəhərsalma ilə bağlı seminar)

SEQ-nin hazırlanması

- Daxili qaydada agentlik tərəfindən planlaşdırılmaqla
- Ətraf mühitin mühafizəsi ilə məşğul olan orqanlar tərəfindən hazırlanmaqla
- Xaricdən dəstək almaqla (konsaltinq xidməti göstərən şirkətə müraciət etməklə)

SEQ üzrə xərclər

Xərclər əsasən:

- strateji sənədin nə dərəcədə müfəssəl olmasından və onun alternativlərinin sayından;
- məlumatların əlçatanlığından;
- planlaşdırma prosesinin müddətindən asılıdır.

SEQ-lərin tamamlanması üçün, bir çox hallarda, 70-80 gün adam-saat tələb edir (Birləşmiş Krallıqda aparılan araşdırmaya görə)

Çexiyada aparılan araşdırma: SEQ-lərin 50%-i planlaşdırma qurumu tərəfindən təqribən 2-10 adam-saatın ayrılmasını tələb edir.

Avropa İttifaqına üzv dövlətlərdə SEQ üzrə xərclər

Cədvəl 7: SEQ prosesinin hazırlanması və mərhələləri üzrə smeta

Üzv dövlət	Smeta
Danimarka	Hər SEQ üzrə 20.000 – 70.000 DKK (2.700 – 9,400) avro
Estoniya	Hər SEQ üzrə 4.000 – 30.000 avro
Macarıstan	Hər SEQ üzrə 20.000 – 40.000 avro
Niderland	Ümumi xərclər: illik 570.000 avro (372.800 avro bələdiyyələr, 164.400 avro əyalətlər və 32.800 avro şəhər üçün)
Sloveniya	Hər SEQ üzrə 5,000 – 100,000 avro. Ekoloji hesabatlar – 2,000 avro və daha yüksək, qiymətləndirmə hesabatlar - 30,000 avrodan yüksək
Birləşmiş Krallıq	35.000 – 80.000 avro (standart SEQ-ləri)

* figures only relate to the preparation of the environmental report and only to cases of nation-wide plans and programmes.

Mənbə: ƏMSQ üzrə Avropa Komissiyasının Direktivinin tətbiqi və səmərəliliyinə dair hesabatın araşdırılması. 2009-cu il.

SEQ üzrə xərclər

SEQ-nin ilkin tətbiqi ilə bağlı əsas xərclər aşağıda göstərilən hallarla bağlı olur:

- müvafiq yanaşma və metodlar sınaqdan keçirildikdə və təkmilləşdirildikdə
- əsas məlumatların toplanmasına ehtiyac yarandıqda

SEQ daha sonra nisbətən az vəsait tələb edir

- Əvvəlki təcrübə əsasında qurulur
- may require only standard analytical work & process management
Yalnız standart analitik fəaliyyət və proseslərin idarə olunmasını tələb edir

Strateji sənədin icra olunması ilə müqayisədə, SEQ üzrə xərclər kiçik məbləğ təşkil edir!!!

SEQ üçün büdcə - prosesin idarə olunması

- Xərclər:
  - Prosedurun idarə olunması
  - Sifarişçi interfeysi və prosesin planlaşdırılmasına töhfələr
  - Məsləhətləşmələrin koordinasiya olunması
  - ƏMSQ-nin miqyas və hesabatlarının layihələndirilməsi
  - Şərhlərin cavablandırılması

SEQ üçün büdcə – ekspertiza xərcləri

Xərclər:

- Müfəssəl tədqiqatlar
- Məqsədyönlü məsləhətləşmələr – ekspertlərin iştirakı ilə panel müzakirələr, problemlərin həllinə dair seminarlar və s.
- İxtisaslaşmış ekspertlərə ehtiyac var. Optimal qaydada, SEQ komandası komanda rəhbəri + əsas ekspert + ekspertlər qrupundan təşkil olunmalıdır.

SEQ komandasının xərcləri və tərkibi Nazirliklə (Səhiyyə Nazirliyi) ilə məsləhətləşmə aparmaqla planlaşdırma qurumu tərəfindən müəyyənləşdirilə bilər.

Praktiki nümunələr: Çexiya Respublikası

SEQ MİP 2007 – 2013

- Milli İnkişaf Planı
  - Çexiya Respublikasında Aİ-nin fondlarının bölüşdürülməsi üçün əsas planlaşdırma sənədi
  - 2007 – 2013-cü illəri əhatə edən dövr üçün 25 890 000 000 avro
  - Əməliyyat Proqramları üçün prioritetlər müəyyən edir
- SEQ
  - İyun, 2005 – Dekabr, 2006
  - Ümumilikdə 10 ekspert (komanda rəhbəri, təbiət və biomüxtəliflik, ictimai sağlamlıq, tullantıların idarə olunması və enerji, nəqliyyat, ictimaiyyətin iştirakı və s.)
  - 200 adam-saatdan çox
  - SEQ komandasına Regional İnkişaf Nazirliyi tərəfindən sifariş verilmişdir

Praktiki nümunələr: Vyetnam, Kon Dao, SEQ Siis

- Siis
  - arxipelaq üçün ümumi strateji inkişaf sənədi
  - turizmin inkişafına əsas diqqət ayırmaqla üç inkişaf hədəfini şərtləndirir
- SEQ
  - QEM/ BMT-nin İP layihəsi çərçivəsində həyata keçirilmişdir
  - 2 ekspert (beynəlxalq və yerli) + BMT-nin İP-nın köməkçi heyəti (administrasiya, müvafiq qurumlarla kommunikasiya)
  - Sürətli qiymətləndirmə: 1 ay Vyetnamda + elektron poçt əlaqəsi əsasında

Praktiki təcrübələr: Çexiya Respublikası, Krasna Hora, Torpaqdan İstifadə Planı üzrə SEQ

- Torpaqdan İstifadə Planına əlavə və dəyişikliklərin edilməsində məqsəd bələdiyyə ərazisi daxilində tikinti, əlavə xidmət funksiyaları üçün yeni yerlər, kiçik təsərrüfatlar və istehsalçılar üçün digər sahələr müəyyən etməklə yeni iş yerlərinin yaradılmasıdır. Bu, rekreasiya imkanları baxımından da olduqca əhəmiyyətlidir.
- SEQ
  - İyul – avqust, 2017
  - Təqribən 14 adam-saat
  - SEQ komandası: Konsaltinq xidmətləri göstərən şirkət
  - 3 ekspert (tullantı, biomüxtəliflik, ictimai sağlamlıq)

SEQ üzrə tender – ümumi seçim imkanları

1. Strateji sənədin hazırlanması və SEQ üçün ayrı-ayrılıqda tender elan etmək
  - Tərəfdaşlar və ictimaiyyət üçün daha şəffaf tender prosesi, rolların və öhdəliklərin açıq aydın bir-birindən seçilməsi
2. Həm strateji sənədin hazırlanması, həm də SEQ üçün vahid tender (buna baxmayaraq fərdi öhdəliklər və fərdi məsuliyyət)
  - Vahid tender:
    - Məlumatların toplanması və onlardan istifadə;
    - SEQ nəticələrinin plan və proqrama inteqrasiya olunması;
    - Qiymətləndirmənin yekunlaşdırılması;
    - Müvafiq qurumlar və ictimaiyyətlə məsləhətləşmələrin aparılması üzrə əməliyyatları asanlaşdırır.

SEQ üzrə tender – texniki tapşırıq

Texniki tapşırıqda

- strateji sənədin hazırlanması üçün tələb olunan mərhələlər və müddət və
- SEQ komandasında gözlənilən nəticələr şərtləndirilməlidir

Planlaşdırma agentliyi ilə aşağıda göstərilən məsələlər barəsində razılığa gəlmək və bunları şərtləndirmək zəruridir:

- Məlumatların təmin olunması və ya toplanması
- Qiymətləndirmə nəticələri əsasında rəy, yəni SEQ-nin nəticələri əsasında strateji sənədin optimallaşdırılması
- Digər müvafiq qurumlar və ictimaiyyətlə məsləhətləşmələrin aparılması

SEQ üzrə məsləhətçilərə həvalə ediləcək tapşırıqlar

- Strateji sənədə müvafiq olan ətraf mühit və sağlamlıqla bağlı problemlər və strateji sənədin mümkün təsirləri
- Qiymətləndirmənin miqyası üzrə hesabat layihəsi hazırlamaq
  - Daha sonra SEQ-də daha geniş şəkildə əks olunacaq ətraf mühit və sağlamlıqla bağlı əsas məsələləri müəyyən etmək;
  - SEQ daxilində həllini tapacaq mümkün alternativlər və ya seçim imkanları müəyyən etmək;
  - Indicate territorial dimension of likely impacts, mümkün təsirlərin ərazi miqyasını göstərmək;
  - daha sonra həyata keçiriləcək təhlillər və araşdırmalar, habelə metod və vasitələr irəli sürmək;
  - prosesin növbəti mərhələlərində iştirak edəcək tərəfdaşları müəyyən etmək (ətraf mühitin mühafizəsi və səhiyyə qurumları, ictimaiyyət daxil olmaqla) .

SEQ üzrə məsləhətçilərə həvalə ediləcək tapşırıqlar

- SEQ üzrə hesabat layihəsini və yekun variantları hazırlamaq, o cümlədən:
  - ətraf mühit və sağlamlıqla bağlı müvafiq məsələlərin cari vəziyyətini təhlil etmək;
  - mümkün təsirləri dəyərləndirmək;
  - lazımi yumşaltma tədbirləri hazırlamaq;
  - monitoring planı təklif etmək
- SEQ prosesi ərzində tərəfdaşların cəlb olunması, o cümlədən ictimaiyyətin iştirakının koordinasiya edilməsi, işlərin miqyası və SEQ üzrə hesabatlarda verilən şərhlərin, təkliflərin nəzərə alınması
- SEQ üzrə strateji sənəddəki nəticələrin düzgün inteqrasiyasına nail olmaq məqsədilə planlaşdırma komandası ilə kommunikasiya və koordinasiya yaratmaq

SEQ üzrə əsas tapşırıqlar və təhlillər	Təhlil aparmaq üçün təklif olunan iş günlərinin sayı	Məsləhətləşmələr aparmaq üçün təklif olunan iş günlərinin sayı	Mümkün əngəllər (məs: məlumat çatışmazlığı)

Müzakirə mövzuları

- Aşağıda göstərilən meyarlar baxımından SEQ nə dərəcədə çətin ola bilər?
  - Adam-saat
  - Cəmi vaxt
  - Ekspertiza
  - Məlumat
- SEQ-nin icra olunması üçün mövcud olan ehtiyatlar nəzərdə tutulan tapşırıqların miqyasına və nəticələrə hər zaman adekvatdırmı?
- Əgər belə deyilsə, SEQ-yə dair yanaşma mövcud ehtiyatlara necə uyğunlaşdırıla bilər?
- SEQ üzrə texniki tapşırıqda hansı mühüm məsələlər əks

Alternativ imkanlar

Planlaşdırma və SEQ-nin məqsədləri:

- planın müsbət təsirlərini maksimallaşdırmaq;
- mənfi ekoloji təsirləri minimum həddə endirmək üçün irəli sürülmüş tədbirləri optimallaşdırmaq;
- kumulyativ müsbət təsirləri gücləndirmək;
- inkişaf tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün ən mükəmməl həll yollarını axtarıb tapmaq;
- yumşaltma tədbirlərinə olan ehtiyacı minimuma endirmək.

Alternativ imkanlar

- İlk olaraq, planlaşdırma üzrə ekspertlər planın hazırlanması prosesinin tərkib hissəsi olaraq alternativlər işləyib hazırlamalı və SEQ ətraf mühitə və sağlamlığa dəyə biləcək mümkün təsirlər nöqtəyi-nəzərindən bu alternativləri təhlil etməlidir.
- SEQ əlavə alternativ imkanlar, yəni planlaşdırma komandası tərəfindən işlənib hazırlanmalı olan daha yeni və təkmil alternativlər və ya tövsiyə olunmuş yeni alternativlər yarada bilər.
- **Buna baxmayaraq planlaşdırma və SEQ komandaları arasında intensiv kommunikasiya və əməkdaşlığın olması mütləqdir, əks halda strateji sənəddə SEQ üzrə göstərilən təkliflərin heç biri reallaşmayacaqdır.**

Praktiki nümünələr: İrlandiyanın Ofşor Ərazilərdə Bərpa Olunan Enerji mənbələrinin İnkişaf Planı (OREDPA) üçün SEQ

- Sözügedən plan 2030-cu ilə qədər İrlandiya sularında bərpa olunan enerji mənbələrinin inkişafı üçün 3 sxem (aşağı, orta, yüksək) və ofşor ərazilərdə bərpa olunan enerji sektorunun tərəqqi tapması üçün uzunmüddətli baxış nəzərdə tutur
- Sxem üzrə üstünlük verilən alternativ müəyyən etmək əvəzinə, SEQ ətraf mühitə mənfi təsir göstərmədən altı qiymətləndirmə sahəsində quraşdırıla bilən müxtəlif növ bərpa olunan enerjinin (külək, dalğa, qabarma və çəkilmə, sabit və üzən külək enerjisi) maksimum həcmi müəyyən etməyi hədəf qoymuşdur.

Praktiki nümünələr: İrlandiyanın Ofşor Ərazilərdə Bərpa olunan Enerji mənbələrinin İnkişaf Planı (OREDPA) üçün SEQ

- SEQ nəticələrinə əsasən, ətraf mühitə ciddi təsir göstərmədən yüksək inkişaf səviyyəsinə, gələcəkdə isə daha yüksək inkişaf səviyyəsinə nail olmaq imkanı mövcud idi. SEQ eyni zamanda gələcək inkişaf üçün ən perspektivli sahələrin müəyyən olunmasına kömək etmişdir.

Sabit və üzən külək enerjisi üzrə inkişaf hədəfinə nail olmaq

Ofşor sahələrdə külək enerjisində dair sözügedən planda nəzərdə tutulmuş inkişaf sxeminə əsasən, 2030-cu ilə qədər bu sahənin gücü 4,500 MW-a çatdırılacaqdır. Buraya sabit və üzən külək enerjisi də daxildir. Qiymətləndirilən ərazilərin qiymətləndirilməsi və kumulyativ təsirlərin nəticələrinə əsasən (müvafiq olaraq 11 və 12-ci fəsillər), belə müəyyən edilmişdir ki, sabit külək enerjisinin həcmi 9,200 - 12.000 MW- a qədər, üzən külək enerjisinin həcmi isə 27,000 MW-a qədər artırmaq imkanı mövcuddur.

Qabarma və çəkilmə enerjisi üzrə inkişaf hədəfinə nail olmaq

Qabarma və çəkilmə enerjisi üzrə planda müəyyən edilmiş inkişaf sxeminə görə 2030-cu ilə qədər bu enerjinin gücü ümumilikdə 1,500 MW-a çatdırılacaqdır. Qiymətləndirmənin nəticələrinə görə, həm dayaz (10 metrədən 100 metrə qədər), həm də dərin sulara (100 – 200 metr) çox böyük dalğa enerjisi potensialı mövcuddur. Nisbətən dayaz sulara ən azı 12,500 MW həcmində enerji potensialı mövcuddur (bütün sahə üzrə isə 27,500 – 31,100 MW). Müqayisədə, qabarma və çəkilmə enerjisi ehtiyatı 2 -ci və 6-cı qiymətləndirmə sahələri üzrə 1,500 MW ilə 3,000 MW arasında dəyişir.

Praktiki nümünələr: Smoldovanın Orxey şəhərinin Baş Planı üçün SEQ

1. 'Sıfır inkişaf' seçimi
2. 2015-ci il üçün nəzərdə tutulmuş Baş Plan çərçivəsində dairəvi yollar üçün alternativ təkliflər
3. 2008-ci il üçün nəzərdə tutulmuş Baş Planı ilə 2015-cil üçün nəzərdə tutulmuş Baş Planın Müqayisəsi

No. Zona	2008-ci il üçün nəzərdə tutulmuş əvvəlki Baş Planda ərazinin funksional təyinatı	2015-ci il üçün nəzərdə tutulmuş cari Baş Planda ərazinin funksional təyinatı	Ekoloji komponentlərə olan təsirlər				Şərhlər (müəyyənləşdirilmiş təsir səviyyəsi üçün irəli sürülən arqumentlər)
			hava	su	torpaq	Biomüxtəliflik	
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Sənaye istehsalı zonası	İdman, turizm və su obyektlərindən ibarət istirahət zonası kompleksi	+2	+1	+1	+2	+1,+2 Sənaye istehsalı müəssisələrinin atmosfer havasını çirkləndirməsinin qarşısını alınması və su hövzələrinin tullantılardan təmizlənməsi. İstirahət sahələrindən əldə edilən gəlirlər hesabına ərazinin landşaftının yaxşılaşdırılması və rekreasiya fəaliyyətlərinin təkmilləşdirilməsi
2	Binalardan ibarət yaşayış zonası	İdman, turizm və su obyektlərindən ibarət istirahət zonası kompleksi	+1	+1	+1	+1	+1 Sənaye istehsalı müəssisələrinin atmosfer havasını çirkləndirməsinin qarşısını alınması, subasma hallarının azaldılması və su hövzələrinin tullantılardan təmizlənməsi. İstirahət

Praktiki təcrübələr: Monteneqronun 2015 – 2020-ci illər üzrə Tullantıların İdarə Olunması Milli Planı üçün SEQ

- Əsas plan:
  - Tullantıların idarə olunması üzrə 5 regionda 5 sanitar tullantı poliqonlarının tikintisi
  - Buraya Podgorica, Bar-da mövcud tullantı poliqonu və Berane, Nikšić and Herceg Novi-də təklif olunan tullantı poliqonları daxildir.

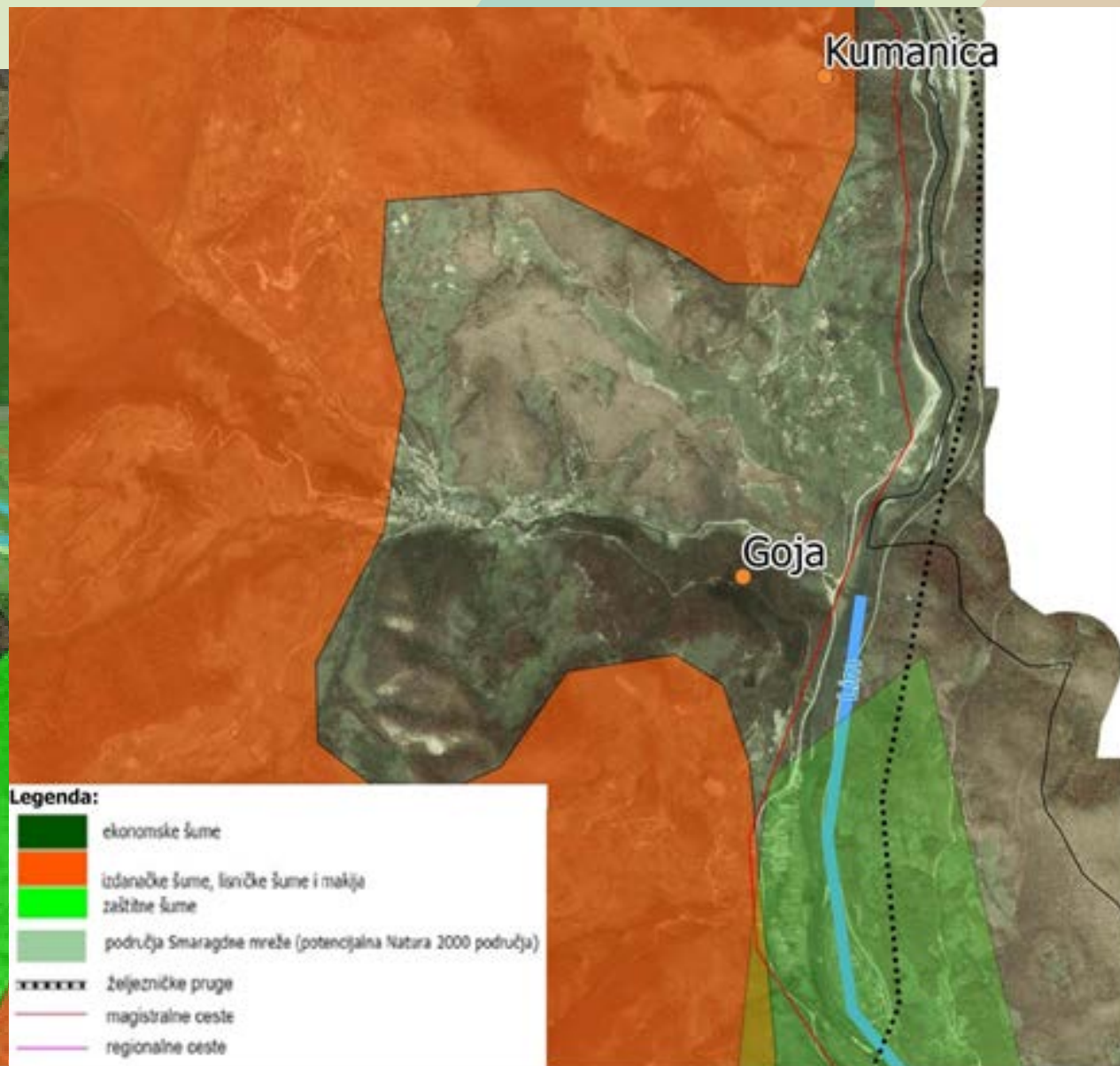
Strateji alternativlər

Alt 1: Tullantıların idarə olunması üzrə 5 regionda sanitar tullantı poliqlonlarının tikintisi – buraya Podgorica, Bar-da mövcud olan tullantı poliqlonları və Bijelo Polje, Nikšić və Herceg Novi-də təklif olunan tullantı poliqlonları daxildir

Alt 2: Tullantıların idarə olunması üzrə 3 regionda sanitar tullantı poliqlonlarının tikintisi – buraya 2 existing landfills in Podgorica, Bar-da mövcud olan 2 tullantı poliqlonu və and one proposed landfill in Bijelo Polje-da regionun şimal sahəsi üçün təklif olunan 1 tullantı poliqlonu daxildir

Alt 3: Tullantıların idarə olunması üzrə bütün ölkəni əhatə edən və tullantıların termik emalı üçün zavodun yerləşdiyi vahid (1) region – bu region sözügedən zavodun tikilməsi üçün təşəbbüs göstərən və bütün lazımi hazırlıq işlərini görən bələdiyyənin ərazisində yerləşəcək

Yerli alternativlər

Yerli alternativlərin müqayisəsi

Təsirlər / Risklər	Sanitar tullantı poliqonu - Bijelo Polje						Təsnifat və tövsiyələr (məs: ən yaxşı seçim, yumşaltma tədbirləri)
	Čelinska Kosa 1	Čelinska Kosa 2	Kumanica	Zaton	Ramčina	Goja	
Bioloji və landşaft müxtəlifliyi mühafizə olunan ərazi	Close to biocorridor of southeast Dinarides, proximity to the Emerald net Dolina Lima, visible from the mountain routes	Within the Emerald Network of Lim Valley, visible from the road	The vicinity to the Emerald Network, partially visible from the road	proximity to the Emerald Network of Lim Valley	proximity to the Emerald Network of Lim Valley	proximity to the Emerald Network of Lim Valley, seen up close	<p>Biomüxtəliflik baxımından ən yaxşı seçim Zaton və Ramciadır. Onların biokoridorun və "Emerald Network"ün xaricində yerləşməsi də nəzərə alınmalıdır.</p> <p>Ən əlverişsiz imkan isə Celinska Kosa 2-dir. O, "Emerald Network" daxilində yerləşir.</p> <p>Landşaftın önəmi nəzərə alındığı zaman əlverişli yerləri nə adi gözlə görmək olur, nə də ki işlək avtomobil yollarının kənarından görünür. Kumanica və Goja da əlverişsiz yerlərdir.</p>
Əhali və ictimai sağlamlıq	Kənd ərazisi	Kənd ərazisi	Kənd ərazisi	Kənd ərazisi	Kənd ərazisi	Kənd ərazisi	<p>Yaşayış binaları arasındakı məsafə çox da böyük olmadığı üçün (1000 metrə qədər) bu ərazilər eyni dərəcədə əlverişli hesab olunur.</p> <p>Goja yaşayış binalarına daha yaxın yerləşir, buna görə də ən əlverişsiz hesab olunan da məhz odur.</p>

Yerli alternativlərin müqayisəsi

Impact / risk	İlkin təklif						SEÇİM 1						SEÇİM 2	
	Sanitar tullantı poliqonu Vasov Do (Berane)		Sanitar tullantı poliqonu Budoš (Nikšić)		Sanitar tullantı poliqonu Duboki Do (Herceg Novi)		Sanitar tullantı poliqonu Bijelo Polje (Ramčina, Zaton)		Sanitar tullantı poliqonu Budoš (Nikšić)		Sanitar tullantı poliqonu Duboki Do (Herceg Novi)		Sanitar tullantı poliqonu Bijelo Polje (Ramčina, Zaton)	
	Reg. operati on	Acciden t	Reg. operati on	Accident	Reg. operati on	Accide nt	Reg. operati on	Accide nt	Reg. operati on	Accide nt	Reg. operati on	Acciden t	Reg. operation	Acci nt
Air														
Climate factors														
Water														
Land, soil														
Biological and landscape diversity														
Population, public health														
Cultural heritage														
Material assets														